

S. Thomae Aquinatis pro festo Corporis Christi, *Lauda Sion Salvatorem*. Quarta denique canitur in Missis Defunctorum, *Dies irae dies illa*, quam diversis diversi tribuunt. Leander Albertus et ex eodem Abraham Bzovius ad an. 1292. num. 37. Latino Cardinali Ursino Ordinis Praedicatorum adscribunt; Lucas Wadingus Thomae de Celano Ordinis Minorum, alii apud Wadingum S. Bonaventurae vel Matthaeo Aquaspartano ex Generali Minorum Cardinali. Possevinus in *Apparatu sacro* auctorem esse Umbertum V. Generalem Ordinis Praedicatorum. Jacobus Ludovicus a S. Carolo in sua *Bibliotheca Pontificia* ait Innocentium III. huius Sequentiae mortuorum auctorem esse, quam tamen Beato Jacopono tribuunt Justus Fontaninus de *Itala Eloquentia* Lib. 2. cap. 8., et alii nonnulli. Porro circa Sequentias, aut huiusmodi prosas plura profert Jodocus Clictovaeus Lib. sui *Elucidatorii*. Item de iisdem nonnulla habent Carolus Guyetus in sua *Hortologia seu de Festis Locorum propriis* Lib. 3. cap. 25. quaest. 6. et post ipsum Meratus in *Gavantum* tom. 2. edit. Ven. pag. 64. et 83. aliisque plures.

CAPUT XV.

Evangelium semper in Ecclesia (1) lectum fuisse, omnium veterum Patrum consentio est. A Beato Petro Apostolorum Principe constitutum fuisse, ut in Ecclesiis Evangelium S. Marci legeretur, tradit Eusebius *Historia Ecclesiastica* Lib. II. cap. XV. Quid nunc memorem Justinum Martyrem, Tertullianum, Cyprianum, Optatum, Augustinum, Concilium Laodicenum can. XVI., et alios qui hunc morem astruunt? Insuper de eadem re fidem luculentissimam faciunt, Liturgia quoque S. Marci Evangelistae ex pervetusto Codice illustris Monasterii Rossensis, ex quo sapientissimus Cardinalis Gulielmus Sir-

(1) Catalano, *De Codice Sancti Evangelii*. Liber II. Caput I. et seqq.

letus eam describi curavit, *Evangelicae Lectionis* in Mis sa mentionem facit. In qua autem Missae parte Evangelium olim legeretur, edicit Concilium Valentini can. I. constituens: Ut Sacrosancta Evangelia, ante munera illationem in Missa Catechumenorum, in ordine lectio num post Apostolum legantur: quatenus salutaria precepta Jesu Christi Domini nostri, vel Sermones Sacerdotis, non solum fideles, sed etiam catechumeni, ac poenitentes qui adverso sunt, audire licitum habeant. Illud quoque vetustissima Ecclesiae Catholicae consuetudine receptum fuit, ut certo ac distincto ordine Evangelia singulis diebus per anni circulum in Missae Sacrificio legerentur. Cuius moris S. Augustinus non uno in loco luctulentum exhibit testimonium. Insuper certum quidem est, morem qui nunc viget lectionis Evangelii per Diaconum intra Missarum solemnia facienda ab antiquissimis temporibus in Ecclesia tum Graeca, quem Latina ubique fere terrarum invaluisse. Pervetustus Auctor Constitutionum Apostolicarum postquam Lectiones Veteris Testamenti Lectori assignasset, Evangelii lectionem diserte attribuit Diacono. In Oriente, et in Africa eo munere functos esse Diaconos docent Sancti Hieronymus, et Augustinus. Ille ad Sabinianum scribens: *Evangelium inquit, Christi quasi Diaconus lectitas*. Hic de S. Stephano loquens Sermone CV. *Diaconus erat, Evangelia legebat, quae legis vel audis et tu.*

II. In edita, atque sublimi Ecclesiae parte Sacrum Jesus Christi Evangelium antiquitus, et nunc etiam alicubi legi consuevit, et locus ipse *Suggestus, Pulpitum, Tribunal et Ambon* est appellatus. Olim Diaconus, dum Evangelium in ambone legeret, versus ad meridiem, ad quam partem viri confluabant, consistebat. Hic mos in Ecclesia Romana saeculo etiam XII. perseverabat. Solemne fuit Christianae Ecclesiae ab Apostolorum aeo thus, et lumina in Divinis Officiis adhibere, nam praeterquam quod eorum meminerint Canones Apostolorum, ac antiquissimae Liturgiae, veteres etiam Patres non semel illa commemorant; unde non mirum si Tridentina Synodus

sess. XXII. cap. V. inter caeremonias in Sacrificio ex Apostolica traditione adhibendas, lumina quoque, et thymiamata recenset. His opportune delibatis, proprius nunc lectionem Evangelii attingamus. Praecipit in primis Ordo Romanus incensum semper deferri ante illud, sive ad Altare, sive ad Ambonem procedatur. Id ipsum de cereis praescribunt omnes Liturgici, et testem habemus S. Hieronimum adversus Vigilantium Lib. III. cap. XVIII. *Per totas Orientis Ecclesias, quando legendum est Evangelium, accenduntur luminaria iam sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum laetitiae demonstrandum.* Crucem quoque praecessisse ad Evangelii lectionem non sine mysterio tradit Gulielmus Durandus Libro IV. *Rationalis divinorum officiorum* cap. XXIV. quem morem retinent Ecclesiae nonnullae in Regno Neapolitano. Laudatissimus apud Judaeos mos viguit, ut Levitae, ante sacram Divinae Legis lectionem silentium iuberent, quemadmodum perspicuis verbis Esdras demonstrat, Libro II. cap. VIII. Quod autem Levitae in Synagoga, id in Christi Ecclesia Diaconi praestiterunt; ipsos enim ante Evangelium, seu quamlibet aliam Sacrae Scripturae recitationem, silentium imperare consuevisse, non semel indicant Liturgiae vetustissimae, saepius vero luculenta Sanctorum Patrum testimonia manifestant.

III. Diaconus in ambone consistens populo Evangelium enuntiatur, cum primo alta voce salutabat iis verbis: *Dominus vobiscum : Quatenus*, ait auctor nomine Alcuini de *Divinis Officiis*, cap. de celebratione *Missae*, *corda illorum a mundanis cogitationibus Dominus emundet, et ad suscipienda verba salutifera aperire dignetur.* Est autem haec salutatio adeo vetusta, ut eam a Veteri Testamento in Christi Ecclesiam apostolica traditione dimanasse ingenuo fateatur Concilium Bracarense I. anno DLXIII. can. III. Ritus est etiam antiquissimus ut Diaconus statim post salutationem pronuntians: *Sequentia Sancti Evangelii*, signet primo librum Crucis signaculo, quasi dicat, ait Innocentius III: *Hic liber est Crucifixi*; deinde vero seipsum in fronte, in ore, in pectore. In fronte, vid-

licet, iuxta S. Augustinum, in sede ipsius verecundiae, ut eliminata omni verecundia, cum Apostolo non erubescat de Evangelio Salvatoris; in ore, quia ut idem ait Apostolus, *praedicamus Jesum Christum, et hunc crucifixum*; in pectore tandem, ne aliqua suggestio diaboli eum impediunt, quin puro corde Evangelium Dei annuntiare valeat. Haec Innocentius. Alii multa in rem ipsam disserunt. Ritus alter olim a Clero, et populo ad Evangelii lectionem servari solitus is erat. Auditio Evangelii nomine, nempe *Sequentia Sancti Evangelii*: vertentes se ad Altare cum reverentia respondebant: *Gloria tibi Domine glorificantes Dominum*, ait Innocentius III. Lib. III. de *Mysteriis Missae* cap. XCVI. quod miserit eis verbum salutis; vel quasi dicerent, inquit Durandus, *Gloria tua*, quae nobis in Evangelio praedicatur, nobiscum sine fine permaneat et semper crescat. Insuper initio nascentis Ecclesiae id moris fuit, ut sacram Evangelii lectionem Clerici perinde ac laici non sedentes, sed stantes audirent, eique summo silentio, ac religioso studio venerationem exhiberent. Testatur id quidem perspicue in primis pervetustus Auctor *Apostolicarum Constitutionum* Lib. II. cap. LXI. ut tamquam servi ante Dominum se promptos, et paratos ostendant ad exequenda mandata Dei, quae in Evangelio promulgantur. Summa quoque apud Graecos olim Evangelia veneratione audiebantur; curvi enim et detecto capite stabant, dum illud legeretur; qua de re Leo Allatius in *Dissertatione de Libris Ecclesiasticis Graecorum*. Adi de huiusmodi reverentia apud veteres Christianos Joannem Baptistam Cotelerium in *Constitut. Apostol.* Lib. II. cap. LVII. pag. 117. Insuper antiquo ritu statim ac Diaconus incipiebat Evangelium, omnes baculos deponebant: cuius rei plures causas, sed symbolicas afferunt Amalarius, Lib. 3. cap. 18.; Honorius, Lib. 1. *Gemmae* cap. 24.; Durandus, Lib. *Rationalis* cap. 24. et alii recentiores. Lecto Evangelio, fideles olim dixisse *Amen*, Beleth in *Explicatione divinorum officiorum* cap. 39. et Durandus Lib. 4. cap. 24. testes sunt, quod etiam in Missa Mozarabum, et in Regula S. Benedicti

cap. 11. praescribitur. Addit Alcuinus ex Ordine Romano populum se signo Crucis munire tunc consuevisse, ut quod ex divinis eloquii ad salutem percepit, signatum sigillo Crucis atque munitum permaneat. Ritus est aequi antiquissimus, ut expleta lectione Evangelii, Celebrans, ac Clerici omnes librum oscularentur, in signum venerationis, et communionis cum Domino Iesu Christo, et doctrina eius, ut sapientissime docet Jonas Aurelianensis Episcopus praefatione Libri II. de cultu Imaginum. Jacobus Eveillon Libro de Processionibus Ecclesiasticis, diserte docet osculum istud Christo in Evangelio datum, significare actum Fidei internum, quo assensum praebent omnes veritati Evangelicae annuntiatae. Quantum ad laicos, etiam ipsos ad Evangelium osculandum fuisse admissos, testatur Ordo Romanus, et vetus Missae expositio ex vetusto codice apud Hittorium. Honorius Augustodunensis de antiquo rito Missarum cap. XIX. tradit Evangelium cum incenso per chorum delatum, et singulis ad osculandum porrectum, ob hanc rationem, quia Apostoli Jesum Christum odorem vitae per mundum praedicaverunt, et cunctis gentibus per verbum eius, pacem aeternam praebeuerunt.

IV. Olim post Evangelii lectionem precatio nes nonnullae a Diacono et a caeteris dicebantur. Harum precatio nium formulas varias Missa Illyrici refert, hoc, ut sequitur, pacto: *Perfecto autem Evangelio Diaconus dicat: Per istos sermones Sancti Evangelii tui, indulge mihi Domine omnia peccata mea. Per istos sanctos sermones Evangelii Domini nostri Iesu Christi, indulgeat nobis Dominus universa peccata nostra.* Aliae formulae ad osculum Evangelii in Codice Monasterii S. Dionysii, nempe: *Ave sanctum Evangelium, salus, et recreatio animarum nostrarum.* Verba adprecatoria *Pax tibi*, quae a Pontifice, finito Evangelio, ad Diaconum dicebatur, commemorantur in Ordine Romano I.; item in Romano III. Olim quoque post Evangelium pueri a parentibus Monasterio offerebantur. Puer autem panem et vinum pro usu Sacrificii offerebat, quem ritum erudit et diffuse explicat Menardus ad ca-

put 66. *Concordiae Regularum.* Item post Evangelium in plerisque Ecclesiis publici poenitentes absolvvi et reconciliari solebant, ut ostendit Morinus Lib. 8. de Poenitentia cap. 14. At vero in aliis hanc absolutionem impendebant Sacerdotes post consecrationem, antequam oratio Dominica recitaretur. Quandnam vero mos coepit in Ecclesia Romana, ut Evangelium graecum post latinum legeretur, adhuc obscurum est, nam vetustiores libelli Ordinis Romani silentio id praetereunt. Primus Evangelium graecum in Missa Romani Pontificis memorat Benedictus Canonicus qui vivebat A. D. 1143. Jamdiu in quibusdam Ecclesiis consuetudo vigebat, ut nonnullis diebus graecae lectiones, atque cantus inter Missarum solemnia intermiscerentur. Evangelii lectione finita, veteres Ecclesiae Patres ut plurimum exordiri consueverant conciones. Eiusdem ritus testimonia frequentissima sunt apud Originem, Hilarium, Ambrosium, Augustinum, Chrysostomum, Gaudentium, Chrysologum, Leonem, Gregorium Magnum, et alios quorum sermones habemus. Extant etiam in Conciliis sanctiones multae hic spectantes. Hic mos nunquam interrupta serie ab initio Ecclesiae usque ad nostra tempora servatus est, ut proxime post Evangelium sermo, sive Homilia, vel Tractatus ad populum haberetur. Exploratissimum est enim, olim Catechumenos, et Audientes, dicto Evangelio, ex Ecclesia, conclamante Diacono abire iussos; quippe quia quae post Evangelium sequuntur, pertinent ad Missam Fidelium, quae vero ab Introitu ad Evangelium, Missa Catechumenorum dicebatur.

CAPUT XVI.

De Symbolo et Offertorio.

I. De Symbolo, quod in Missa canitur, nunc sermone fit. Quis omnium primus illud Liturgiae inseruerit, aut cantari praeceperit, incertum est. Si incertae fidei monumentis innitendum esset, origo Symboli in Missa de-

cantandi Nicaeno primum , deinde CPolitano Conciliis tribuenda esset. Radulphus Tungrensis prop. 23. a Marco Papa , Sylvestri successore , sancitum fuisse ait, ut Symbolum Nicaenum in Missa diceretur. At Innocentius III. Lib. 2; *de Mysteriis Missae* cap. 49. et alii passim scribunt S. Damasum id recitari iussisse ad exemplum Graecorum. In hoc autem convenient omnes, quod publice cantari coepert in Ecclesiis Orientalibus adversus pravas Haereticorum opiniones, a quibus postea ad Occidentales laudabilis usus transfusus est. Hunc morem Hispani primi inter Latinos receperunt. Extat de hac re decretum Concilii tertii Toletani anno 589. c. 1. *Ut per omnes Ecclesias Hispaniae secundum formam Orientalium Ecclesiarum Concilii CPolitani, hoc est centum quinquaginta Episcoporum, Symbolum Fidei recitetur; ut priusquam Dominica dicatur oratio, voce clara a populo decantetur.* Etherius, et Beatus in Libris contra Elipandum morem decantandi Symbolum in Hispaniis testantur. Sancitam a Toletanis Patribus disciplinam amplexati sunt quidem Galli et Germani, sed tantum ineunte saeculo IX. Carolo Magno Imperatore, et Leone III. Pontifice Maximo, post Felicis, et Elipandi Episcoporum Hispanorum solemnem condemnationem, ut testatur Walfridus in Libro *de rebus Ecclesiasticis* cap. XXII. Quantum ad tempus quo Romana Ecclesia in publica Missarum celebratione praefatum Symbolum recitandum admirerit, Cardinales Caesar Baronius, et Joannes Bona, itemque Hugo Menardus, Lupus, Guyetus, Gavantus, Casalius, aliquique sacrorum Rituum explanatores pro comperto habent, id accidisse ineunte saeculo undecimo, anno scilicet millesimo decimo quarto iubente Benedicto VIII. Pontifice Maximo, et innituntur auctoritati Bernonis Abbatis qui Libro secundo *de rebus ad Missam pertinentibus* id aperte testatur. Neque enim desunt alii, uti Mabillonius, Georgi, et Martene, nec infirmis sane innixi rationibus, ante Benedictum VIII. in Romana Ecclesia recitari Symbolum consuevisse. Ita enim habent vetustissimi libelli Romani Ordinis. In Ordine Romano II. n. 9. legitur: *Post lectum*

*Evangelium, candelae in loco suo extinguuntur, et ab Episcopo Credo in unum Deum cantatur. Ordo V. num. 7. Perleto autem Evangelio, dicat Episcopus Pax tibi; et postea, Credo in unum Deum. In Ordine VI. num 7. Sin autem Episcopus praedicare noluerit, alta voce incipiat canere Credo in unum Deum. Amalarius praeterea in Eclogis seu excerptis ex Ordine Romano aperte Symbolum, idest Credo post Evangelium commemorat. Et quamvis Le Brun tom. 1. pag. 245. epocham introducti huius ritus in Ecclesia Romana, ad Benedicti VIII. tempora constituerat, tamen tom. 2. ea assert documenta, quibus ostenditur, iam a nono usque saeculo in Ecclesia Romana morem fuisse in Missa Symbolum recitandi. Meminere porro de Symbolo ad Missam cantando saeculo XII. Honorius Augustodunensis, Lib. I. cap. XXV.; Rupertus Tuitiensis, Lib. II. *de Divinis Officiis* cap. 1.; qui et docet, interim dum Symbolum cantatur a Subdiacono apertum circumferri Evangelii Librum, omnibus religioso osculo salutandum, quem ad Introitum portaverat clausum.*

II. Crucis signum, quod in Symboli fine fieri solet, antiquissimam habet originem. Refert enim Rufinus, in Ecclesia Aquiliensi aeo suo, in fronte signum Crucis fieri consueuisse ad ea verba, carnis resurrectionem. Concilium porro Toletanum IV. Symbolum singulis Domini diebus recitari prescribit; Micrologus refert recitatum fuisse in Missis Festi Nativitatis Domini, in octavis Festorum solemnum, et in Epiphania Domini. Certum est ritum recitandi Symbolum in Romana Ecclesia ea ratione inductum fuisse, ut non quotidie recitaretur, sed certis tantum solemnioribus diebus nonnullisque Sanctorum Festis, ex quo ipsummet Symbolum factum est maioris solemnitatis indicium, et argumentum. Causae autem cur certis diebus festis p[re]e aliis Symbolum recitetur ad Missam tres sunt, uti observat Guyetus *Heortologiae*, Lib. 3. cap. 28. quaest. 3. videlicet Mysterium, Doctrina, et Celebritas. Ratione Mysterii dicitur in omnibus festis Christi Domini, et Beatissimae Mariae Virginis, quippe quorum mysteria in eo explicite, vel implicite conti-

uentur. Ratione doctrinae Fidei verbo, et scripto traditae, dicitur in Festis Apostolorum et Doctorum. Denique ratione celebritatis dicitur in Festis Patronorum, et aliis propriis locorum seu Ecclesiarum, ad quas inquit Gavantus, fit populi concursus. Recitatur et in Festis Sanctorum Angelorum, quia et horum Spirituum Beatorum in Symbolo fit mentio, cum dicitur *Creatorem caeli, et terrae, visibilium omnium, et invisibilium.* In festis S. Crucis, quia in iis narratur Passio, et mors Domini nostri Iesu Christi. Gregorius XIII. Symboli recitationem praescripsit in festis quatuor Ecclesiae Latinae Doctorum, quibus Pius V. addit quatuor Ecclesiae Graecae, et Divum Thomam, quibus adnumeratus est a Sexto V. Divus Bonaventura. Symbolum Constantinopolitanum canitur in Missa, quia in eo dogmata orthodoxa clarius exprimuntur, et omnes haereses eo usque exortae plenius confundantur. Hoc autem Symbolum in Missa Mozarabica non post Evangelium, sed post canonem a Sacerdote, et populo dicitur, et interim Sacerdos hostiam consecratam super Calicem tenet. Graeci ex praescripto Sancti Joannis Chrysostomi illud ante Praefationem, et Canonem deuant. Maronitae similiter ipsum habent in sua Missa, sed morem sequuntur Latinorum.

III. Post Symbolum, et quando non dicitur, post Evangelium Sacerdos salutat populum et excitat ad orandum. Tum Chorus canit Antiphonam, quae Offertorium nuncupatur, quia antiquo more Populus interim sua dona offerebat. Ex eo suum traxit nomen Offertorium, quod fideles iuxta veterem consuetudinem panem, et vinum, in Sacrificii usum offerrent, ut observant Valfridus cap. 22., et Micrologus cap. 10., et quamquam usque ad IV. saeculum eiusmodi oblationis tempore nihil recitabatur aut canebatur; tamen in Ecclesia Carthaginensi a S. Augustini usque temporibus mos introductus fuit, ut interea versiculi aliquot canerentur ex Psalmis. Quis eam Antiphonam cantari instituerit, non liquet. Plerique a Gregorio Magno primo institutam asserunt, quia in suo Antiphonario propriam singulis Missis assignavit. Apud

S. Gregorium singula Offertoria plures versus habent adjuctos, et quandoque integer Psalmus, repetita post singulos versus Antiphona cantari solebat, ut toto illo tempore populus Clericorum voces audiret. Haec antiphona omittitur in sola Missa Sabbati Sancti, quia in hac Missa vestigium conservatum fuit veteris disciplinae, in qua antiquitus, uti observavimus, nihil canebatur: dum oblationes a populo offerebantur.

CAPUT XVII.

De Oblationibus.

I. Res postulat, ut de oblationum in Ecclesia origine, earumque forma disceptemus. Satius tamen duxi nonnulla in medium afferre, ex viris praestantissimis Baronio, Sirmondo, Mabillonio, de Berlendis aliisque. In ipsis Ecclesiae exordiis a Christifidelibus, dum singulis diebus Dominicis in unum convenienter, ut habeat Apostolus, 1. Cor. cap. XVI. oblationes siebant. Justinus Martyr Apolog. II. pag. 97. edit. an. 1615. meminit semel, ac iterum de panis, vini, et aquae oblatione. Deinde, inquit, ei qui fratribus praeest, idest Episcopo, offertur panis et poculum aquae, et vini. Mox: *Et sicuti retulimus, precibus peractis, panis offertur, et vinum, et aqua.* S. Cyprianus in Libro de opere, et eleemosynis cap. V. aperte loquitur de oblationibus ad Altare. Egregius de oblatione panis, et vini pro Sacrificio locus est in Actis Martyrii Sancti Theodosii Ancyrae, et septem cum eo Virginum, Diocletiane persecutione A. D. 303. interfectorum. Hunc morem respicit Canon Concilii Carthaginensis III. A. D. 397. Concil. tom. 11. pag. 1170. *Ut in Sacramentis Corporis, et Sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradidit, hoc est panis et vinum. Nec amplius in Sacrificiis offeratur, quam de uvis, et frumentis.* Ne vero aliquando oblationes a fidelibus intermitterentur, statutum est a Concilio Matisconensi II. A. D. 585. Concil. tom. V. pag. 987.: *Ut omnibus Dominicis diebus Altaris oblatio-*

ab omnibus viris, et mulieribus offeratur, tam panis, quam vini: ut per has immolationes, et peccatorum suorum fascibus careant, et cum Abel, vel caeteris iustis offerentibus, promereantur esse consortes. Iisdem verbis loquitur Fabianus Papa in decretis ei tributis.

II. Oblationes autem nonnisi a fidelibus, qui in communione Ecclesiae erant, nimirum qui neque poenitentes, neque communione privati essent, afferri poterant. In rem hanc sunt decreta Concilii Illyberitani, Nicaeni, Ancyrae, Vasensis, et Arelatensis. Azymo potius quam fermentato in consecratione Corporis Christi, ut id obiter moneamus, usa semper fuisse videtur Romana Ecclesia satis superque a viris doctissimis ea de re in utramque partem disputatum est, ac pro azymi usu decentant Mabillonius, in *Dissertatione de Azymo, et Fermentato; Ciampinus, in Disquisitione de Azymo;* et Cardinalis Thomasius. Cuius magnitudinis, et sub qua forma primorum Christianorum panis oblationes essent, adhuc eruditorum cognitioni subdueitur. Joannes Diaconus ab Onufrio Panvinio relatus, apud Mabillon in Ordinis Romani Commentario pag. 45 hanc antiquitus iuxta offerentium pietatem et religionem fuisse autumat: *Oblationum* inquit, *forma atque mensura, cum videatur fuisse antiquitus, prout erat cuiusque studium atque devotio in Religione divina.* At tamen figura sphærica panis offerendi, quamvis Graeci ut plurimum quadrangula utantur iuxta Gabrielis Philadelphiae, et Leonis Allatii Lib. 3. de *Consensu Occidentalis et Orientalis Ecclesiae* cap. 15. 18. testimonium, et in quatuor lateribus, quibusdam literis signabatur, nimirum IC XC NK quae significant *Iesus Christus vincit nibilominus* figuræ orbicularis praxis veluti satis antiqua debet in Ecclesia dignosci; cuius mysterium explicat Durandus Lib. 4. cap. 30. dicens: *quod sic hostia efformatur, ut significetur Christus, qui est Alpha et Omega, Dominus Orbis et in rotunditate hostiae Sacrificii nostri perpetuitas usque ad finem mundi.* His adde vetustissima, ac praeclara monumenta. S. Epiphanius oblatas rotundas fuisse docet in *Ancorato* Lib. IV. cap. IV. Hoc item conspicitur in fi-

gura antiquissima panum pro Sacrificio, quae in celebri Sancti Callisti Caemeterio olim fuit pieta; in illis enim panibus, sicut etiam aliae eiusdem aetatis picturae demonstrant, rotunditas oculis subiicitur. Eadem panis rotunditas suadetur ex Historia translationis S. Otmari Sancti Galli Abbatis defuncti anno 759. ab Isone Monacho descripta cap. 3. Ernulphus Episcopus Roffensis A. D. 1122. scribens de ritibus Eucharistiae sumenda ad Lambertum, docet, qua forma hostia fieret: *Nos, inquit, in forma nummi panem accipimus, vinum aqua mixtum potamus.* Quo autem tempore in Ecclesia panis oblationum sub levissima, et subtilissima forma non in cibano coctus, sed diverso artificio intra ferrum compressus et ob-signatus, initium habuerit, hoc tuto prestare nequaquam possumus.

III. Ritus autem, quo conficiebantur oblate, magna religione prisca temporibus servatus est. Quarto Christi saeculo testis oculatus est Palladius in *Historia Lausiaca* cap. CXLV. se vidisse Candidam Traiani magistri militum uxorem, *tota nocte laborantem, et molentem, et propriis manibus facientem panem oblationis.* Nota sunt, quae de S. Radegunda tradit in eius vita Fortunatus Lib. II. cap. XII., et de muliere, cuius meminit Johannes Diaconus in vita S. Gregorii. Panis autem fuit semper candidi coloris, quod colligitur ex pluribus monumentis ecclesiasticis. Oblatae praeterea figura Crucis Christi Domini exornabantur. Rem docte illustrat Sirmondus in *Disquisitione de Azymo,* ex Synodo Turonensi II. can. III. ex Synodo V. Arelatensi can. 1. et ex veteri Codice Bibliothecae S. Germani Parisiensis, ubi oblate rotundae cum Crucis signo visuntur. Nec vero Latinis tantum solemne hoc fuit. Crucis nunc etiam oblatis suis apponunt Orientales. Oblationum pars in usum Sacrificii absumebatur, pars in Eulogias, seu panem benedictum. Priscus ritus fuit, ut omnes fideles offerentes ad altare oblationem non afferrent, laicis enim semper interdictum fuit *Presbyterium et Sanctuarium* ingredi. Quae nunc vigent, priscarum oblationum reliquiae, sunt in Missa de Consecratione Epi-

scopi, ubi electus in Episcopum, ut et Abbas, offerunt dicto offertorio, duo *intortitia accensa*, duos panes (in antiquis Pontificalibus additur *albos panes*) et duo *barilia vi-*
no plena, seu doliola vino plena. Oblationes item panis,
et vini, atque candelarum fiunt ad Missam Pontificalem
in Canonizatione Sanctorum per Cardinales antiquiores
ex triplici Sacri Senatus ordine, nempe per antiquorem
ex Episcopis, et Presbyteris, et Diaconis. Primus Episco-
pus Cardinalis offert duos magnos Cereos, antiquior Cardi-
nal is Presbyter duos magnos panes cum mappulis, prior
vero Diaconorum Cardinalium duo vasa vini. Qui ergo
uberiora de oblationum ad altare ratione cupit, Berlen-
dum aeat.

CAPUT XVIII.

De quinque orationibus, quae Offertorium consequuntur.

I. Orationes, quae in Sacrificio Missae post Antiphonam Offertorii dicuntur, nempe prima *Suscipe Sancte Pater*, secunda *Offerimus tibi Domine*, tertia *In spiritu humilitatis*, quarta *Veni Sanctificator*; postrema *Suscipe Sancta Trinitas*, neque antiquae admodum sunt, neque in Romana Ecclesia ante quingentos annos legebantur, prout scribit Bellarminus *Controversiarum* t. 3. Lib. 6. de *Sacrificio Missae*, et evincit ex silentio Walsfridi, Ruperti, Amalarii, et Innocentii Tertii, qui post Offertorium statim loquuntur de Secretis. Hinc etiam discimus qua de causa istae orationes in diversis Ecclesiis, diversae sint, quia cum diu Romana Ecclesia illis usa non fuerit, unaquaque Ecclesia sibi peculiares instituit. Micrologus duas tantum profert ex Ordine Gallicano, nempe *Veni Sanctificator*, et *Suscipe S. Trinitas*. In antiquis Missalibus Monasticis unica oratione panis, et vinum offeruntur. Ad haec observandum superest cum Martenio de antiquis Ecclesiae ritibus tom. 1. pag. 391. edit. Venet. Calicem scilicet una cum pane simul unica oratione oblatum ex ple-
risque Missalibus, speciatim Lugdunensi, Antissiodoren-

si, Catalaunensi alisque quamplurimis. In Missa Codicis Tiliani apud Menardum, et in ea, quam edidit Illyricus, diversae habentur formulae oblationum generales, et particulares.

H. More Romano Sacerdos offert primo patenam cum hostia, dicens orationem: *Suscipe Sancte Pater*. In hac oratione Hostiam, quae est super patenam, etsi nondum consecratam, vocat immaculatam: quod quidem nemo miretur; neque enim ea verba ad panem sunt referenda, sed ad Corpus Christi, quod futurae Consecrationis vi sub ipsius speciem panis subibit. In fine orationis facieos Crucem cum eadem patena deponit Hostiam super Corporale, et ad dexteram collocat patenam. Illud autem signum Crucis significat Hostiam super Crucem ponit, ubi Christus Jesus aeterno Patri ipse se obtulit, ut nos a peccatis redimeret, quod observat Honorius in *Gemma Animae* Lib. 1. cap. 96. et Durandus Lib. IV. cap. 30. n. 17. Pane autem oblato ponit Sacerdos viuum in Calice, et aquam miscet, idque ex Salvatoris institutione, ut antiquae Liturgiae Jacobi, Marci, Basillii, et Joannis Chrysostomi testantur, dicentes Christum postquam coenavit accepisse Calicem, et vino aquam miscuisse. Longam de hoc argumento epistolam scripsit ad Coecilium Cyprianus, quam laudat Augustinus Lib. 4. de *Doctrina Christiana* cap. 21. Justinus Martyr *Apolog.* 2. loquens de Eucharistia panem, vinum, et aquam offerri ait. Damascenus Lib. de *Fide Orthodoxa* cap. 14. *Consimili modo*, ait, *acceptum calicem, et vino, et aqua constantem impertivit eis*. Teodulphus Aurelianensis duplum eiusdem mixtions causam agnoscit in libello de *Ordine Baptismi*, quem edidit Menardus in notis ad *Sacramentarium S. Gregorii Magni* cap. 18. sive quia de latere Domini aqua cum sanguine fluxit, vel quia per vinum Christus, per aquam populus significatur. Hanc vero secundam rationem elegan-
tissime pertractat S. Cyprianus in laudata epistola ad Coecilium: *Videmus in aqua populum intelligi, in vino ostendi Sanguinem Christi. Quando autem in calice aqua vino mi- scetur, Christo populus adunatur et credentium plebs ei, in*